

# The Voice of Widespread Poverty in Society (meta-analysis of poverty studies in Iran: period 2011-2023)

**Jafar Hezarjaribi** 

Professor, Department of Cooperation and Social Welfare, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (jafar\_hezar@yahoo.com)

**Elham Moradinejad**   
(Corresponding Author)

PhD student, Department of Cooperation and Social Welfare, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (elmong2013@gmail.com)

## Abstract

The existence and continuation of poverty is a serious obstacle for the progress of society, and for this reason, knowing the state of poverty can be fruitful for coherent planning to eliminate or reduce it. The extent of poverty-related researches, along with the diversity of scientific fields in this field, has made it necessary to consolidate the results and present a systematic study in this field. The present research was conducted with a meta-composite qualitative method to examine the works related to poverty in the writings of Iranian researchers between 1390 and 1402. By collecting the articles published in the desired period of time, 40 scientific and research articles were selected from among 150 works for collecting and extracting data. The research findings showed; most research in the field of poverty is related to the field of economics. From a methodological point of view, the quantitative paradigm of the econometric model prevails, and most of the quantitative researches have examined poverty through the lens of statistics, numbers, and maps, and there is not much room for the voice of poverty and the poor, the expression of the lived experiences of the poor, and the representation of poverty. Most of the thematic part of the research has been done in the majority of general poverty (income and livelihood). Although qualitative researches are increasing in the field of poverty research, but such studies have been conducted using data or analysis of already existing works and are not closely related to the research problem. Also, in the subject area with a lack of research on poverty in the field of women, children, ability poverty, hidden and widespread poverty, and the normalization of this issue as a part of the daily life experience due to special social events (coronavirus, economic sanctions and rampant inflation). We are facing the results of various studies show; In the last years of the 90s, with the increasing spread of poverty throughout society, a new form of poverty in the form of the experience of poverty among social groups under the title of widespread poverty is evident, which can result from the weakness of the economic situation, the reduction of social well-being and the spread of social harms. Conditions are available.

**Keywords:** Poverty, Capability Poverty, Invisible Poverty, Widespread Poverty, Social Welfare, Social Damages.



**Social Problems of Iran**

Journal, Vol. 15, No. 1, Spring 2024, 253-287.

Received: 22/1/2024 Accepted: 4/4/2024



## Extended abstract

### 1. Introduction

Poverty is one of the most pressing issues facing development in many countries of the world. The continuation of poverty is related to its expansion in different social groups, and if it continues in a society, one can witness the fall of different classes of society to the lower class every day, and its various manifestations can be observed in the society and among different groups. The report of the Majlis Research Center states that in 2017 onwards, people spend most of their income on food and housing, and on the other hand, they are unable to spend their income on other matters related to education, recreation and travel. In the report of the Majlis Research Center, which refers to the fall of social groups into the trap of poverty during the last decade, it is stated that in addition to the official reports of the spread of poverty, scientific and academic circles have also pointed to this. For this purpose, the current research aims to answer these questions by considering the increasing poverty as a part of the daily experience or the Iranian person's concern about its experience, through the study and review of the researches conducted in relation to poverty, from what theoretical and methodological angle the studies conducted.

### 2. Method

The purpose of this research is to review and examine the findings of some important researches in the field of poverty. The research is practical in terms of purpose. To achieve the goal of the research, a meta-composite method has been used. Meta-synthesis is a type of qualitative study that examines information and findings extracted from other studies with a related and similar topic and tries to harmonize the results of different studies (Hunter and Schmidt, 2004). Actually; Metasynthesis is a type of qualitative study with the aim of integrating the interpretation of the main findings of selected studies in order to create comprehensive and interpretive findings. The total number of articles published in the given period of time in the mentioned quarterly journals was 150 works related to the subject of the current research. With the aim of reducing and extracting data based on several criteria, including 1- The place of publication of the article in question: Acceptance articles in reference databases, scientific journals and research 2- The topic in question: Designing the model that governs the study of poverty. 3- The general scope of the research: The research carried out inside the country of Iran. 4- The time frame of the research: researches of the last decade 1390-1402. According to these cases, the number of 40 works that were most consistent with the stated principles were selected

### 3. Findings

The results show that economics (27.5 percent), sociology (20 percent), geography (17.5 percent), social welfare (12.5 percent), and cultural studies (10 percent) have the highest content production in the field of poverty, respectively, and political science fields, Theology and communication sciences each have the lowest production of poverty content during a decade with 2.5%. From the total of 40 works selected in this field, 6 equivalent works (15%) with qualitative-documentary method, 6 works (15%) with quantitative-econometric method, 5 works (12.5%) with quantitative-spatial analysis method and 5 The effect (12.5 percent) has been done by quantitative-surveillance method. The remaining 3 works (7.5%) with the qualitative method of contextual theory, 2 works (5%) with the methods of content analysis and discourse analysis, and the rest of the works with other qualitative methods including Delphi method, secondary analysis, theme analysis, semiotics, narrative analysis and Ethnography has been done. In addition, 5 works (12.5%) have been done using a combined (quantitative-qualitative) method. Based on the results, it seems that the qualitative approach of the documentary-library type is the dominant paradigm of poverty research in the last decade, and quantitative approaches with econometric priority followed by spatial analysis and survey are the dominant quantitative paradigm in poverty research, most of the knowledge of poverty is in the field of general poverty.


### 4. Conclusion

Poverty is not the only experience of a certain group of disabled, low-income or unemployed and illiterate people who live on the outskirts of cities and slums. In fact, poverty is not something separate from the society in a certain corner and limited to a group of people in a centralized way; Rather, poverty is a fluid matter and the daily experience of people in social life, who may be afraid of losing their capital every day during economic fluctuations, or they only rely on an income that is sufficient for their food items and basic needs, and they are deprived of the opportunity to save and have a long-term economic life. are. Therefore, what has happened in the area of poverty during the last decade is an increasing and widespread poverty that has spread throughout society and is caused by social events such as inflation, high prices. Corona Economic sanctions. have become a daily experience and a part of the social life of the members of the society. Therefore, the issue is about the economic, political and social cycles that reproduce poverty in the society and the methods of dealing with it, not knowing the type of poverty or specific poverty groups.



# صدای فقر همه‌گستر در جامعه؛ فراترکیب مطالعات فقر در ایران (بازه زمانی سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۹۰)

جعفر هزارجریبی<sup>۱</sup> 

الهام مرادی نژاد<sup>۲</sup> 

## چکیده

وجود و تداوم فقر، مانعی جدی برای پیشرفت جامعه است؛ از این‌رو لزوم شناخت و مبارزه با آن از اهداف نخستین حکومت‌ها انگاشته می‌شود. گستردگی پژوهش‌های در پیوند با فقر همراه با گوناگونی حوزه‌های علمی در این زمینه، تجمیع نتایج و بازبینی نظام‌مند در این زمینه را بایسته کرده است. پژوهش حاضر با روش‌شناسی کیفی از نوع فراترکیب، به بررسی پژوهش‌های مرتبط با فقر در مقالات پژوهشگران ایرانی در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ پرداخته است که از میان ۱۵۰ اثر منتشرشده، تعداد ۴۰ مقاله علمی-پژوهشی برای تجمیع و برون‌آوری داده‌ها گزینش شد. یافته‌ها نشان داد؛ بیشترین پژوهش‌ها در حوزه فقر مربوط به رشته اقتصاد است، از نظر روش‌شناسی، پارادایم کمی از نوع الگوی اقتصادسنجی حاکم است، بیشتر تحقیقات کمی، فقر را از دریچه آمار و نقشه بررسی کرده‌اند و بازنمایی فقر در جامعه و آشکارا نمودن تجربیات زیسته فقرا، چندان مورد توجه نبوده است. در بخش موضوعی، بیشتر تحقیقات در چهارچوب فقر عمومی (درآمد و معیشت) انجام شده‌اند. با وجود اینکه پژوهش‌های کیفی پیرامون فقر روبه فزونی است، اما این‌گونه مطالعات با بهره‌گیری از داده‌ها و یا تحلیل آثار از قبل موجود انجام شده است که پیوستگی نزدیک و میدانی با مسئله پژوهش ندارند. همچنین، در حوزه موضوعی با کمبود تحقیقات فقر پژوهی در حوزه زنان، کودکان، فقر قابلیت، فقر پنهان و طبیعی سازی این مسئله به‌عنوان بخشی از تجربه زندگی روزمره در اثر رخدادهای اجتماعی خاص (کرونا، تحریم اقتصادی و تورم افسارگسیخته) روبرویم. در نهایت، نتایج پژوهش‌ها نمایانگر گسترش روزافزون فقر در سال‌های پایانی دهه ۹۰ و شکل‌گیری ریخت و تجربه نوینی از فقر در میان گروه‌های اجتماعی با عنوان «فقر همه‌گستر» است که ضعف وضعیت اقتصادی، کاهش رفاه اجتماعی و گسترش آسیب‌های اجتماعی می‌توانند پیامدهای آن در نظر گرفته شوند. کلیدواژگان: فقر، فقر قابلیت، فقر نامرئی، فقر همه‌گستر، رفاه اجتماعی، آسیب‌های اجتماعی.

۱. استاد گروه تعاون و رفاه اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران/ jafar\_hezar@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری رفاه اجتماعی، گروه تعاون و رفاه اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)/ elmong2013@gmail.com



تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۷/۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۷/۲۹

فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال پانزدهم، شماره ۱، بهار ۱۴۰۲، صفحات ۲۵۳ تا ۲۸۷



## ۱. مقدمه و بیان مسئله

فقر از جدی‌ترین مسائل پیش روی توسعه در بسیاری از کشورهای جهان به شمار می‌رود (آدتور، نیدی، دانسو-آبیم، اوجو و اوگوندجی، ۲۰۲۲) و به عنوان پدیده‌ای چندگانه در سطح کلان، جوامع را با مشکلات عدیده سیاسی (بحران مشروعیت) و اجتماعی مانند افزایش سرقت و ناامنی، خشونت، طلاق و اعتیاد (مددی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۵۰) مواجه کرده است. فقر مسئله‌ای جهانی (سسکیبالا، ۲۰۲۳) و از دغدغه‌های مهم سیاستمداران، برنامه‌ریزان، دانشگاهیان و عامه مردم است که در چند دهه اخیر کشورها، سازمان‌ها و محافل بین‌المللی به شکلی ویژه به آن توجه کرده‌اند؛ تا جایی که دهه ۱۹۸۰ را دهه فقرای فراموش شده و دهه ۱۹۹۰ را دهه جنگ با فقر یا تغییر راهبردهای فقرزدایی نامیده‌اند (ابراهیمی، ۱۳۹۳؛ به نقل از طالب و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴). از بین بردن و کاهش فقر، از بزرگ‌ترین چالش‌های فراوروی بشریت در تاریخ خود به شمار می‌رود (لی و ژانگ، ۲۰۲۳)؛ اما شکست دولت‌ها، نهادهای بین‌المللی، دانشگاهی و... در رفع این مشکل، با گسترش روزافزون آن هم‌زمان شده است.

تداوم فقر و گسترش آن در بین گروه‌های مختلف اجتماعی، سقوط طبقات مختلف جامعه به طبقه فرودست را در پی دارد. در این شرایط فقر مختص به گروه‌های ناتوان، کم‌سواد، حاشیه‌نشین و یا بازمانده از رشد اقتصادی نیست و به صورت خزنده به تمام طبقات و گروه‌های اجتماعی تسری پیدا می‌کند. با این وجود، برداشت‌های متفاوتی از فقر و تعریف محدوده فقر وجود دارد. در ایران معاصر، با گذار از گفتمان‌های رسمی پسانقلاب که تهیدست ذیل مضامینی هم چون مستضعف و کوخ‌نشینان واجد ارزش تلقی می‌شد، گفتمانی نو پدید آمد که تهیدست را ذیل آنچه «آسیب‌های اجتماعی» نامیده شده فهم می‌کرد (حیدری و همکاران، ۱۴۰۱: ۳).

با تعریف فقر در کنار واژه‌هایی چون نابهنجاری و حاشیه‌نشینی، این واژه‌ها گرایش داشتند تا با الصاق ویژگی‌های خاصی به فقرا، آنان را از جریان اصلی زندگی شهری جدا سازند و به ذاتی‌ساختن این مفهوم پردازند. در چنین ادبیاتی، «فقرا» بیگانگانی دیده می‌شدند که با زمینه اجتماعی رایج هماهنگ نشده و در حاشیه زندگی بهنجار باقی مانده‌اند (امیری و مریدی، ۱۳۹۸: ۵۲).

1. Adetoro, Ngidi, Danso-Abbeam, Ojo & Ogundeji

2. Ssekibaala

3. Li, Zhang

با غلبه نگرش مقصرانگاران، خرد و فردی به فقر و فقرا و چیرگی رویکردهای روان‌شناسانه در تحلیل این پدیده، فقر مشکل تعداد کمی از افراد جلوه داده شد که خود در این شرایط مقصرانگاشته می‌شدند. این در حالی است که همه نسل‌ها و گروه‌های مختلف اجتماعی با چند موج تورمی شدید در اقتصاد ایران طی دهه‌های اخیر درگیر بوده و به صورت فراگیر آن را تجربه کرده‌اند. از دیدگاه محققان، اثرات این پدیده در حدی است که اندیشیدن به کل هستی جامعه ایرانی بدون توجه به پیامدها و تبعات تورم و ناپایداری اقتصادی دشوار است (افراسیابی و بهارلویی، ۱۳۹۹: ۲۸).

این وضعیت اجتماعی در اثر رُخدادهای دیگر از جمله تحریم اقتصادی (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۰)، شیوع بیماری کرونا از انتهای سال ۱۳۹۸ و تداوم آن در سال ۱۳۹۹، قراردادستن اقتصاد کشور در یک وضعیت رکود همراه با نااطمینانی، نرخ تورم بالای ۲۵٪ برای سه سال پیاپی ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹، نابودی توان بنگاه‌های تولیدی برای ادامه فعالیت و مشاغل (طاهری نیا و حسنونند، ۱۳۹۹: ۴۵) تشدید شده است. همچنین نتایج پژوهش‌های مختلف در خصوص کاهش رشد اقتصادی و سطح رفاه طی پنج سال اخیر (کریمی و کیاسر، ۱۳۹۸) مطرح شدن فقر به عنوان یکی از مشکلات اجتماعی اولویت دار و فقرزدان بودن الگوی رشد در مناطق شهری (راغفر و همکاران، ۱۳۹۲)، نشان می‌دهند فقر یکی از عمومی‌ترین مسائل اجتماعی در جامعه ایران است (پورترکارونی و شارع‌پور، ۱۳۹۸). این فقر فزاینده نه تنها مختص عده‌ای کمی از افراد ناتوان با زیست حاشیه‌ای و گهگاه مجرم همچون کلیشه‌سازی‌های تصویرشده از فقر نیست، بلکه تجربه روزمره همه افراد و بخشی از زیست اجتماعی در جامعه ایران است. همین وضعیت سبب شد در سال‌های انتهایی دهه ۹۰، جامعه ایران با چالش و فقر همه گستر در جامعه مواجه شود.

گسترش و تعمیق فقر در جامعه ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲، در گزارش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مبنی بر کاهش رفاه در دهه ۹۰ (پایش فقر در سال ۱۳۹۹) و گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی نیز مشهود است. بر پایه این گزارش‌ها، مردم از سال ۱۳۹۷ به بعد بیشتر درآمد خود را صرف کالای خوراک و تأمین مسکن می‌کنند و در مقابل از صرف درآمد برای دیگر امور مربوط به آموزش، تفریح و مسافرت ناتوان‌اند. در گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس که به سقوط گروه‌های اجتماعی در دام فقر طی یک دهه اخیر اشاره دارد، عنوان شده است: «در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ اختلافی بین شاغل بودن سرپرست خانوار فقیر و غیرفقیر مشاهده نمی‌شود و عملاً شغل مانعی در برابر فقر نیست. بنابراین،

افزایش فقر در دهه ۱۳۹۰ و سال ۱۳۹۷ باعث شده امید به خروج از فقر حتی با یافتن شغل به طور کامل وجود نداشته باشد. نرخ‌های تورم بالا و رشد اقتصادی پایین، باعث شد خانوارهای ایرانی در این دهه با کاهش رفاه مواجه شوند» (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۲).

بر اساس این گزارش‌ها فقرا سقوط می‌کنند، زیرا خانواده‌های فقیر به درآمد و دستمزد خود وابستگی بیشتری دارند و بعید به نظر می‌رسد دارایی مالی قابل توجهی به جز دستمزد خود داشته باشند (افراسیابی و بهارلوئی، ۱۳۹۹: ۲۸). علاوه بر گزارش‌های رسمی، محافل علمی و دانشگاهی نیز به گسترش فقر اشاره کرده‌اند. به همین منظور پژوهش حاضر قصد دارد با در نظر داشتن فقر روزافزون به عنوان بخشی از تجربه روزمره یا نگرانی فرد ایرانی از تجربه آن، از طریق مطالعه و بررسی پژوهش‌های انجام شده در مورد فقر به این سؤالات پاسخ دهد که مطالعات انجام شده از چه زاویه نظری و روشی به فقر نگریسته‌اند؟ چگونه آن را ارزیابی کرده‌اند؟ و راه برون رفت از وضعیت در حال گسترش فقر در جامعه را در چه رویکرد و حوزه‌ای دانسته‌اند؟

## ۲. چهارچوب مفهومی

سه تعریف متمایز از فقر ارائه شده است که هر یک شیوه اندازه‌گیری مختص به خود را دارند:

- فقر مطلق معیشتی: شرایطی است که بازتولید ساده حیات انسان به خطر افتاده باشد؛
- فقر نسبی: بر اساس ارضای نیازهای فرد نسبت به دیگر افراد جامعه تعریف می‌شود و مفهومی مقایسه‌ای و حاکی از نابرابری اجتماعی است؛
- فقر قابلیت‌ی یا انسانی: ملاک تشخیص فقر از این دیدگاه، دستیابی به کارکردهای مطلوب و ارزشمند در زندگی برای هر فرد است. مجموع این کارکردها، قابلیت‌های افراد را تشکیل می‌دهد.

مفهوم فقر قابلیت‌ی در مقابل فقر درآمدی مطرح شده است. به بیان دیگر، فقر پدیده‌ای چندبُعدی شامل جوانب اقتصادی، اجتماعی و دیگر جوانب رفاه انسانی است (وراتن، ۱۹۹۵). بر پایه این دیدگاه، فقر می‌تواند اساسی‌ترین محدودیت، انتخاب‌ها و فرصت‌های توسعه انسانی برای داشتن یک زندگی سالم و خلاق باشد (ویدیاستوتی، ۲۰۲۲).

1. Wratten

2. Widiastuti



مطابق همین رویکرد و با استفاده از رویکرد قابلیت‌ی، آمارتیا سن<sup>۱</sup> معتقد است که در تعریف فقر باید به قابلیت‌ها، توانایی‌ها و کارکردهای انسان در جامعه توجه داشت. منظور از کارکردها، موقعیت‌هایی است که مردم در آن‌ها به سر می‌برند یا کارهایی است که قادر به انجام آن هستند. تغذیه کافی، برخورداری از خدمات بهداشتی، دسترسی به آموزش و پرورش یا شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، توانایی حضور در جامعه بدون شرمساری و خجالت، توانایی حفظ حرمت انسانی و عزت نفس از این کارکردهاست (سن، ۱۳۸۵).

با وجود تغییر رویکردها به مطالعه فقر، در جامعه امروزی فقر با چهره جدیدی ظهور پیدا کرده است. این نوع فقر که محققان آن را «فقر نامرئی» نامیده‌اند، متفاوت از فقر سنتی و کلاسیک است. فقر نامرئی به این معناست که تهیدستی صرفاً به افراد بی سواد در محیط‌های روستایی یا زاغه‌های شهری محدود نمی‌شود، بلکه بر بخش بزرگ‌تری از جمعیت که معمولاً آن‌ها را فقیر نمی‌دانیم، تأثیر می‌گذارد؛ تا جایی که بسیاری از افراد تحصیل کرده در محیط‌های شهری در کشورهای توسعه یافته، دچار فقر نامرئی هستند (پلس و شت، ۲۰۲۱).

جمعیت نامرئی فقرزده، افرادی را توصیف می‌کند که برای غذا و لباس خرج می‌کنند و معیشت خود را تأمین می‌نمایند؛ اما پس‌انداز ندارند و حتی ممکن است بدهکار باشند و با توجه به عادات مصرفی که دارند، اگر ثروتمند هم نباشند فقیر به نظر نمی‌رسند. به عبارتی، قشری از مردم هستند که ظاهری آراسته و مدرک تحصیلی و شغل دارند، اما درآمدشان فقط کفاف هزینه‌های زندگی روزانه را می‌دهد. به باور برخی صاحب‌نظران، این نوع فقر مانند بیماری است که عفونت می‌کند و منجر به تضعیف سلامت روانی و جسمی فرد می‌شود. به همین دلیل ممکن است با تبعاتی مانند عزت‌نفس پایین، حسادت و اضطراب، رفتارهای خشونت‌آمیز یا خودویرانگر، مصرف مواد مخدر و سوء مصرف الکل بروز پیدا کند (علی، اولس، پارکر و والکر، ۲۰۱۸).<sup>۳</sup> بنا بر آنچه گفته شد، فقر لزوماً به معنای کمبود درآمد و یا مختص به گروه‌های ناتوان که در حاشیه شهرها زندگی می‌کنند نیست؛ بلکه وضعیت پیچیده‌ای است که ابعاد فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و اقتصادی دارد (ویدیستای، ۲۰۲۲).<sup>۴</sup> و به عنوان مفهومی پویا در صورت تداوم در بین گروه‌های مختلف جامعه قابل مشاهده است.

1. Amartya Sen

2. Pels, Sheth

3. Ali, Ohls, Parker, Walker

4. Widiastuti

### ۳. روش‌شناسی تحقیق

هدف پژوهش حاضر، مرور و بررسی یافته‌های برخی از پژوهش‌های مهم در حوزه فقر است. به لحاظ هدف، این پژوهش کاربردی است و برای دستیابی به هدف یادشده از روش فراترکیب استفاده شده است. فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های استخراج‌شده از مطالعات دیگر را با موضوع مرتبط و مشابه بررسی و تلاش می‌کند نتایج پژوهش‌های مختلف را سازگار نماید (هانتر و اش‌میت، ۲۰۰۴). در واقع، فراترکیب نوعی مطالعه کیفی باهدف یکپارچه‌سازی تفسیر یافته‌های اصلی مطالعات منتخب به‌منظور ایجاد یافته‌های جامع و تفسیری است. در این پژوهش، به منظور بررسی قابلیت اعتبار داده‌ها از روش هفت‌مرحله‌ای که ساندلوسکی و باروسو<sup>۲</sup> (۲۰۰۷) معرفی کرده‌اند برای مراحل تحقیق استفاده شده است.

#### مرحله اول: طرح سؤالات تحقیق

در این مرحله مشخص می‌کنیم که تمرکز بر چیست؟ این تحقیق به دنبال مطالعه پدیده فقر در بازه زمانی مشخص شده و دستیابی به الگوهای مطالعه فقر است.

- جامعه مورد مطالعه: پژوهش‌های مختلف در مجلات معتبر علمی-پژوهشی مدنظر قرار گرفت؛
- محدوده زمانی مدنظر: تحقیقات منتشرشده طی سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۹۰ بررسی شد؛
- روش تحقیق: روش کیفی و تحلیل از نوع فراترکیب مقالات است.

#### مرحله دوم: تحلیل نظام‌مند منابع

به همین منظور زمینه موضوع و ادبیات آن مورد مطالعه قرار گرفت. برای انجام این کار، با مراجعه به پایگاه‌های علمی معتبر از قبیل پورتال جامع علوم انسانی، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و فصلنامه‌های معتبر علمی مرتبط با حوزه فقر (از جمله فصلنامه برنامه‌ریزی و رفاه اجتماعی، فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی)، کلیدواژه‌های فقر، فقر شهری، فقر در ایران، سکونتگاه‌های غیررسمی، فرهنگ فقر، فقر روستایی و مفاهیم نزدیک به فقر بررسی و گردآوری شد.

1. Hunter, Schmidt

2. Sandelowski and Barroso

## مرحله سوم: تبیین مقالات مورد تأیید

در این مرحله مجموع مقالات انتخابی تعیین و مطابق با معیارهای مدنظر نسبت به حذف و بازبینی تعدادی از مقالات اقدام شد. مجموع مقالات مرتبط با موضوع در بازه زمانی مورد نظر در منابع عنوان شده، ۱۵۰ اثر بود که بر اساس معیارهایی از جمله محل چاپ مقاله مورد نظر (مقالات پذیرش شده در پایگاه‌های مرجع، مجلات علمی و پژوهشی)، موضوع مورد نظر (طراحی الگوی حاکم بر مطالعه فقر، حیطة کلی تحقیق (تحقیقات انجام شده در داخل کشور ایران) و محدوده زمانی تحقیق (پژوهش‌های دوازده سال اخیر از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲)، تعداد ۴۰ اثر انتخاب شد (جدول شماره ۱).

جدول شماره ۱: مقالات انتخاب شده برای تجمیع و طبقه‌بندی

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۱	بازنمایی «فقر» در رسا‌نل و متون تاریخی ایران	عنبری و پیری ۱۳۹۵	جامعه‌شناسی / کیفی (اسنادی)	اسناد تاریخی و متون ادبی منتشر شده در ایران	مفاهیم فرهنگی مانند پارسایی، خویش‌داری و قناعت تقویت‌کننده و عامل تداوم فقر در فرهنگ ایرانی هستند.	توجه به بُعد فرهنگی و تاریخی فقر
۲	اسطوره فقر در سینمای ایران: تحلیل نشانه‌شناختی فیلم ابد و یک روز	امیری و مریدی ۱۳۹۸	مطالعات فرهنگی / کیفی (نشانه‌شناسی)	سینما	بازتولید کلیشه‌های فرهنگی از فقر و فقر و نقد نظام‌های طبیعی سازی آن به وجود آورنده فقر در جامعه	دوری از سرزنش فقر و نقد نظام‌های به وجود آورنده فقر
۳	تحلیل فضایی پراکنش فقر جنسیتی در فضا‌های شهری	روستایی و همکاران ۱۳۹۴	جغرافیا / کمی (تحلیل فضایی)	تبریز	پیروی فقر از مدل خوشه‌ای، خوشه‌های مرفه نزدیک به مرکز شهر و خوشه‌های فقیر نزدیک به حاشیه	ریشه‌کنی فقر زنان از طریق برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۴	سنجش فقر حاد چندبُعدی در فقدان نشانگرها: رویکرد آلکایر و فوستر	مزیکی و همکاران ۱۳۹۸	اقتصاد / اقتصادسنجی	ایران	تأکید بر فقر شدید و رد رویکرد قابلیت‌ی، افزایش فقر آموزشی در شرایط فقر شدید	رفع فقر آموزشی به‌جای پرداخت یارانه
۵	گفتمان عدالت در لوایح برنامه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی (با تأکید بر کاهش فقر و محرومیت)	هزارجریبی و صفری شالی ۱۳۹۲	رفاه اجتماعی / کیفی (تحلیل گفتمان)	ایران	گفتمان متفاوت دولت‌ها (رشد اقتصادی، توسعه سیاسی) مربوط به گفتمان اصلاح‌طلبی، گفتمان اصولگرایی عدالت‌محوری اقتصادی (هدف‌سازی یارانه‌ها)	گفتمان عدالت اجتماعی پایدار با توجه به برنامه‌ریزی درازمدت و نگاه جامع و چندبُعدی
۶	مطالعه زنانه‌شدن فقر در ایران ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵	شالچی و عظیمی ۱۳۹۸	جامعه‌شناسی / کیفی (تحلیل ثانویه)	ایران	افزایش زنان تحصیل‌کرده، بیکار، شکاف جنسیتی اشتغال و افزایش مشاغل پاره‌وقت برای زنان	سیاست‌های اثربخش در حوزه جنسیت
۷	رویکردی تحلیلی در بررسی فقر در ایران با تأکید بر تأثیر تورم بر فقر	جلالی ۱۳۹۴	اقتصاد شهری / کمی (اقتصادسنجی)		افزایش قیمت‌ها در خصوص اقلام ضروری مانند مواد غذایی و مسکن، وخیم‌شدن وضعیت افراد فقیر	استفاده از سیاست‌های ترکیبی به منظور افزایش سطح درآمدها

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۸	اندازه گیری فقر چند بُعدی در شهر تهران	راغفر و همکاران ۱۳۹۰	اقتصاد / کمی (اقتصادسنجی)	مناطق ۲۲ گانه شهر تهران	فقیرترین مناطق تهران به لحاظ درآمد، منطقه ۱۹ و از نظر آموزش و مسکن به ترتیب مناطق ۱۹ و ۱۷	شناسایی نوع فقر مناطق، فرصت های برابر اجتماعی، تأمین حداقل معیشت و ...
۹	تحلیل روایت بر ساخت طبقه فرودست در سینمای پس از انقلاب	امیری و آقابابایی ۱۳۹۷	مطالعات فرهنگی / کیفی (تحلیل روایت)	سینما	فقرادر سینمای دهه ۶۰ افراد پیروز و ارزشمند، دهه هفتاد قربانی آسیب های اجتماعی، دهه ۸۰ افراد ناتوان و در دهه ۹۰ افرادی گناهکار	رهایی از بر ساخت طبقه فرودست به وسیله طبقه سرمایه دار
۱۰	تحلیل فضایی فقر روستایی در شهرستان کوهدشت	خراسانی و محمدی ۱۳۹۹	جغرافیا / کمی (تحلیل فضایی)	۲۶ روستا شهرستان کوهدشت	عوامل تأثیرگذار بر فقر: درآمد، تسهیلات، آموزش، هزینه های خوراکی و اشتغال	تأکید بر شاخص های اشتغال و آموزش
۱۱	سازه فقر شهری: تجربه مردم نگارانه اتوبیوگرافیک فقر	ذکایی و رشیدی ۱۳۹۹	مطالعات فرهنگی / کیفی (مردم نگاری)	محله هرندی	نظارت اجتماعی پایین، عدم احساس مالکیت بر فضا، کم بودن پیوند اجتماعی ساکنان محله با دیگر اجتماعات، میزان بالای طرد اجتماعی	دوری از سیاست گذاری های از بالا به پایین و در نظر گرفتن شرایط تمام گروه های اجتماعی

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان/ سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۱۲	شدت تحریم‌ها و فقر در ایران: لزوم لغو تحریم‌ها از منظر حقوق بشر	نادمی و حسنونند ۱۳۹۸	اقتصاد/ ترکیبی	ایران	افزایش فقر مطلق در اثر شدت تحریم‌ها	لغو تحریم‌ها
۱۳	پایش توزیع فضایی فقر در استان‌های کشور	نظم‌فر و همکاران ۱۳۹۸	اقتصاد/ کمی (تحلیل فضایی)	استان‌های ایران	بیشتر استان‌های فقیر در قسمت جنوب شرقی و غرب کشور هستند.	ایجاد تعادل منطقه‌ای و عدالت اجتماعی
۱۴	تحلیل جامعه‌شناختی نقش فقر در تجربه کودک‌همسری	سلحشور و حبیب‌پور گنتابی ۱۴۰۱	جامعه‌شناسی/ کیفی (نظریه زمینه‌ای)	چابهار	فقر اقتصادی و فقر فرهنگی - آموزشی، فقر شهری و زیست ناامن	بهبود شرایط زیست محیطی، ایجاد مراکز خانه‌های امن
۱۵	بررسی تأثیر فقر بر مهاجرت از روستا به شهر	اسفندیاری و نبی‌نیا ۱۳۹۵	اقتصاد کشاورزی/ کیفی (کتابخانه‌ای)	ایران	متغیرهای فقر درآمدی، نسبت دستمزد شهری به روستایی	کاهش شکاف دستمزد نیروی کار بین روستا و شهر
۱۶	ارزیابی تأثیر پرداخت یارانه بر کاهش فقر	اعمی‌بنده قرایی و همکاران ۱۳۹۸	اقتصاد/ کمی (اقتصادسنجی)	ایران	پرداخت یارانه‌ها عامل افزایش اندازه فقر	اصلاح شیوه پرداخت یارانه
۱۷	خرده‌فرهنگ فقر و آسیب‌های اجتماعی در محلات شهری	پروین و درویشی‌فرد ۱۳۹۸	مددکاری اجتماعی/ کیفی (روش دلفی)	محله هرندی	وجود خرده‌فرهنگ فقر ارتباط آن با انواع آسیب‌های اجتماعی، نظیر اعتیاد، خشونت، قماربازی و خریدوفروش مواد	توجه به رویکردهای مداخله‌ای مددکاری اجتماعی و جامعه‌شناختی توانمندسازی

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۱۸	تحلیل فضایی فقر شهری در کلان شهر تهران	موحد و همکاران ۱۳۹۵	جغرافیا / کمی (تحلیل فضایی)	تهران	الگوی فقر خوشه ای در مناطق تهران، رتبه های فقر به ترتیب فقر مسکن، فقر اقتصادی، فقر اجتماعی و فرهنگی	توانمندسازی مناطق فقیرنشین، بهبود مسکن های فرسوده مناطق فقیر
۱۹	تحلیل فضایی تله های فقر و محرومیت شهری	رفعیان و زاهد ۱۳۹۷	جغرافیا / کمی (تحلیل فضایی)	شهر قم	الگوی فقر خوشه ای و تله های فقر با نرخ بی سواد، تسهیلات اولیه مسکن، نرخ اجاره نشینی، تعداد شاغلان در گروه کارگران ساده	بهبود وضعیت مسکن، بهبود وضعیت اشتغال، بهبود دسترسی به خدمات عمومی
۲۰	مسائل و مشکلات فقر در ایران	زاهدی اصل و بساطیان ۱۳۹۰	مددکاری اجتماعی / اسنادی (کتابخانه ای)	ایران	عدم توفیق برنامه های فقر زدایی به دلیل عدم شناخت از وضعیت فقر	شناخت ابعاد و تعاریف جدید فقر از جمله فقر قابلیت
۲۱	تأثیر فقر بر تحصیلات دانش آموزان	اوخیری و عباسی ۱۳۹۷	جامعه شناسی / کیفی (کتابخانه ای)	سیستان بلوچستان	رشد فرهنگ فقر و بازماندن از تحصیل	جلوگیری از اشتغال نوجوانان، توجه به افراد متخصص بومی

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۲۲	مقایسه معیارهای رفاه اجتماعی، توزیع درآمد و فقر خانوارهای روستایی	عربی و خداپرست مشهدی ۱۳۹۳	رفاه اجتماعی / کمتی (پیمایش)	خراسان شمالی	کاهش شاخص رفاه نسبت به دیگر استان‌ها	شناسایی دقیق گروه‌های آسیب‌پذیر و اجرای سیاست‌های حمایتی مناسب
۲۳	عوامل مؤثر بر شکل‌گیری طبقات فقیر در ایران	غضنفری اقدام و میلاد علمی ۱۳۹۸	اقتصاد / کمتی (اقتصادسنجی)	ایران	زن بودن سرپرست خانوار، تعداد افراد شاغل خانوار واقع در سن جوانی، بُعد خانوار و احتمال فقیر شدن	توجه به افراد مسن و زنان سرپرست خانوار کم‌درآمد
۲۴	شاخص‌های فقر در بین خانوارهای تحت پوشش حمایتی کمیته امداد امام خمینی (ره): رویکرد چندبُعدی	دهقان و همکاران ۱۴۰۱	اقتصاد / کیفی (اسنادی)	ایران	۴۷ درصد زیر خط فقر غذایی، فقر مسکن بیشترین شکاف فقر، فقر آموزش نزدیک به ۴۰ درصد، فقر سلامت و فقر درآمدی	تدوین بسته‌های سیاستی حمایتی در ابعاد چندبُعدی رفع فقر
۲۵	نقش فقر اقتصادی در مشارکت اجتماعی، سیاسی و آسیب‌های اجتماعی	رضایی و همکاران ۱۴۰۰	جامعه‌شناسی / پیمایش	استان کردستان	فقر کمتر، احتمال نزاع، طلاق و اعتیاد کمتر در خانواده، نوع غالب فقر، فقر قابلیت	توجه به رویکردهای قابلیت و توانمندسازی در ریشه‌کنی فقر



ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۲۶	تحلیل تجربه زیسته فقرای شهری از طرد اجتماعی در بازار کار	هاشمی و همکاران ۱۴۰۰	رفاه اجتماعی / کیفی (نظریه زمینه‌ای)	تهران	ضعف سرمایه‌های اقتصادی و انسانی، شرایط نامساعد اقتصاد مانند تحریم اقتصادی، بیماری کرونا، شرایط نامساعد اشتغال	تقویت حمایت‌های اجتماعی مانند بیمه‌های درمانی
۲۷	تهیدست شهری و فقر تجربه فیلم‌ساز ایرانی: تحلیل تصویر زندگی تهیدستان شهری در سینمای ایران دهه ۱۳۹۰	حیدری و همکاران ۱۴۰۲	مطالعات فرهنگی / کیفی (تحلیل گفتمان)	سینما	تماشایی سازی فقر در سه مرحله تقدس سازی، حاشیه‌ای کردن و مجرم‌سازی	دوری از نگاه مصرف‌گرایانه و نمایشی به فقر توجه به روایت و داستان زندگی فقرا
۲۸	تحلیل عوامل مؤثر بر فقر روستایی در دوران شیوع ویروس کرونا	قنبری و ولایی ۱۴۰۰	جغرافیا / ترکیبی	استان آذربایجان شرقی	کاهش سواد و دسترسی به خدمات ارتباطی، تعطیلی کسب‌وکارها، افزایش هزینه‌ها و فشارهای اقتصادی	توانمندسازی افراد آسیب‌دیده
۲۹	بررسی تأثیر فقر اقتصادی و بیکاری بر وقوع انواع جرائم اجتماعی	نوروش پورو همکاران ۱۳۹۳	جامعه‌شناسی / پیمایشی	استان اردبیل	گرایش به انحرافات اجتماعی افراد برای فرار از مشکلات اقتصادی به ویژه ضعف اقتصاد خانواده	اشتغال‌زایی

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۳۰	شناسایی متغیرهای مؤثر بر سهم درآمد خانوارها از یارانه در شهر تهران	کلهری و معسن خانی ۱۳۹۶	رفاه اجتماعی / کمی (پیمایش)	تهران	بُعد خانوار و محل سکونت خانوارها به عنوان متغیرهای معنادار بر سهم درآمد خانوارها از یارانه	استفاده از اطلاعات ثبت اسناد و املاک و اطلاعات سرشماری
۳۱	عوامل مرتبط با گزینش استراتژی‌های بقا توسط فقرای شهری در ساکنان بافت‌های ناکارآمد	صابری‌فر ۱۴۰۲	جغرافیا / کمی - کیفی	تربت جام	انتخاب استراتژی‌های پُرخطر (سُرقت، فعالیت‌های مجرمانه، روسپی‌گری اجباری)	تقویت سرمایه اجتماعی از طریق شکل‌گیری انجمن‌ها
۳۲	رابطه نابرابری درآمدی و رشد اقتصادی	حیدری‌ویز حسن‌زاده ۱۳۹۵	رفاه اجتماعی / کمی (پیمایش)	ایران	افزایش نابرابری باعث افزایش تولید ناخالص داخلی سرانه و برعکس	اتخاذ سیاست رشد همراه با توزیع
۳۳	تحلیل اثرات فقر قابلیت بر سلامت روانی در سکونتگاه غیررسمی	یزدانی و همکاران ۱۳۹۹	جغرافیا / کمی - کیفی	اردبیل	رابطه معنادار و معکوس بین فقر قابلیت و سلامت روان	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در سلامت روان
۳۴	بررسی حد فقر و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه امام علی (ع)	امانی‌پور و همکاران ۱۴۰۰	الاهیات / کیفی (تحلیل محتوا)	-	حد فقر کفاف است، میزان همگانی ندارد و مفهومی شخصی، سیال و نسبی است.	رد رویکردهای اقتصادی خط فقر و فقر مطلق، توجه به فقر به عنوان امر شخصی

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان / سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۳۵	چالش های سیاسی اجتماعی فقر و نابرابری در جمهوری اسلامی ایران	مددی و همکاران ۱۳۹۸	علوم سیاسی / کمی - کیفی	ایران	مشکلات اقتصادی و معیشتی (گرانی، تورم، رانت، فساد مالی، ناکارایی مدیریت اقتصادی، بیکاری، فقر)	انتخاب سیاست رفع مشکلات اقتصادی، اجازه اعتراضات قانونی
۳۶	بررسی میزان فقر مطلق با محوریت کودکان در بین خانوارهای شهر تهران	ابونوری و حسینی ۱۳۹۱	اقتصاد / کمی (اقتصادسنجی)	تهران	میزان بالای محرومیت و میزان فقر مطلق کودکان در بین خانوارهای زن سرپرست و در بین خانوارهای کم سواد با تجربه اعتیاد و خشونت	انتخاب سیاست های مربوط به منع مصرف مواد مخدر، گسترش اوقات فراغت و...
۳۷	تحلیل روایت فرهنگ فقر در بین زنان سرپرست خانواده	احمدی و همکاران ۱۴۰۰	جامعه شناسی / کیفی (تحلیل مضمون)	تهران	زیست فرسایشی، برساخت اجتماعی، مادرانگی، طردشدگی و بازتولید فقر در کنار کمک های رسمی و غیر رسمی	هدایت کمک در حوزه اشتغال زایی
۳۸	شناخت فرهنگ فقر در روستائیان	همزه ای و همکاران ۱۳۹۱	جامعه شناسی / کیفی (نظریه زمینه ای)	هرسین	بی توجهی به خود و خانواده، بدبینی و ناامیدی، موروثی بودن فقر، انزوای فضایی و مکانی	آموزش، بهبود زیرساخت های اقتصادی

ردیف	عنوان مقاله	نویسندگان/ سال انتشار	رشته / روش تحقیق	میدان مطالعه	نتایج	راهکارها
۳۹	تحلیل محتوای کیفی بازنمایی مفهوم فقر و امر خیریه در تبلیغات تلویزیونی صداوسیما (مطالعه موردی تبلیغات کمیته امداد امام خمینی ره)	مؤمنی و بهار ۱۴۰۱	علوم ارتباطات/ کیفی (تحلیل محتوا)	تبلیغات	ساخت کلیشه‌های همه‌فهم درباره فقر و امر خیریه، عدم رفع فقر با این شیوه‌ی بازنمایی و تقویت ساختارهای طبقاتی و بازتولید فقر در جامعه و طبیعی‌سازی آن	نظارت سیاست‌گذاران بر تبلیغات
۴۰	اثر آموزش بر جنبه‌های مختلف فقر در مناطق شهری و روستایی ایران	کاشی و جاویدی ۱۳۹۰	اقتصادی/ کمی (اقتصادسنجی)	ایران	احتمال فقر درآمدی، فقر مسکن و فقر بهداشتی	سیاست‌گذاری در حوزه گسترش سرمایه انسانی

### مرحله چهارم: تبیین و استخراج نتایج

در این مرحله با توجه به موضوع تحقیق و ماهیت روش فراترکیب، به یافته‌ها اشاره می‌شود.

### مرحله پنجم: تجزیه و تحلیل دسته‌بندی‌ها

در این مرحله محقق به منظور ایجاد تفسیر یکپارچه و جدید از یافته‌های تحقیق، به ارزیابی و استخراج الگوها و نتایج مطالعات مختلف می‌پردازد.

### مرحله ششم: تعیین کیفیت نتایج

برای اینکه نتایج به دست آمده برای ارزیابی کنترل شود، با فردی خبره مشورت کردیم و به بررسی نظرات و نتایج پرداختیم.

### مرحله هفتم: اعلام نتایج

در مرحله هفتم فراترکیب نتایج به دست آمده از مراحل قبل ارائه می‌گردد که خلاصه‌ای از بحث و نتایج است.

#### ۴. یافته‌ها

در این قسمت با توجه به موضوع تحقیق و ماهیت روش فراترکیب، به یافته‌ها اشاره می‌شود.

#### ۴-۱. مطالعات فقر در ایران بیشتر در کدام رشته علمی تولید شده است؟

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی تولید محتوای فقر بر اساس رشته

درصد	فراوانی	رشته
۲۷/۵	۱۱	اقتصاد
۲۰	۸	جامعه‌شناسی
۱۷/۵	۷	جغرافیا
۱۲/۵	۵	رفاه اجتماعی
۱۰	۴	مطالعات فرهنگی
۵	۲	مددکاری اجتماعی
۲/۵	۱	علوم سیاسی
۲/۵	۱	الاهیات
۲/۵	۱	علوم ارتباطات
۱۰۰	۴۰	جمع

جدول شماره ۲، توزیع فراوانی رشته‌های علمی در حوزه فقر نشان می‌دهد؛ رشته‌های اقتصاد (۲۷/۵٪)، جامعه‌شناسی (۲۰٪)، جغرافیا (۱۷/۵٪)، رفاه اجتماعی (۱۲/۵٪) و مطالعات فرهنگی (۱۰٪) به ترتیب بیشترین تولید محتوا را در حوزه فقر و رشته‌های علوم سیاسی، الهیات و علوم ارتباطات هرکدام با ۲/۵٪ کمترین تولید محتوای فقر در طول یک دهه را دارند.

طبق اطلاعات به دست آمده، رشته اقتصاد دانش مسلط در تولید محتوا مرتبط با حوزه فقر است و رشته مددکاری اجتماعی و پس از آن علوم سیاسی، الهیات و علوم ارتباطات کمترین تولید دانش در حوزه فقر را دارند.

## ۲-۴. مطالعات فقر از نظر روش‌شناسی بر چه روش‌هایی تأکید دارند؟

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی آثار منتشرشده در حوزه فقر

روش	رشته	فراوانی	درصد
کمی (توصیفی-تبینی)	اقتصادسنجی	۶	۱۵
	تحلیل فضایی	۵	۱۲/۵
	پیمایش	۵	۱۲/۵
کیفی	اسنادی	۶	۱۵
	نظریه زمینه‌ای	۳	۷/۵
	تحلیل گفتمان	۲	۵
	تحلیل محتوا	۲	۵
	تحلیل روایت	۱	۲/۵
	تحلیل ثانویه	۱	۲/۵
	تحلیل مضمون	۱	۲/۵
	نشانه‌شناسی	۱	۲/۵
	مردم‌نگاری	۱	۲/۵
	روش دلفی	۱	۲/۵
	کمی - کیفی	۵	۱۲/۵
-	جمع	۴۰	۱۰۰

جدول شماره ۳ روش‌شناسی فقرپژوهی در ایران را نشان می‌دهد. از مجموع ۴۰ اثر انتخاب‌شده در این حوزه، ۶ اثر معادل (۱۵٪) با روش کیفی-اسنادی، ۶ اثر (۱۵٪) با روش کمی-اقتصادسنجی، ۵ اثر (۱۲/۵٪) با روش کمی-تحلیل فضایی و ۵ اثر (۱۲/۵٪) با روش کمی-پیمایش انجام شده‌اند. مابقی ۳ اثر (۷/۵٪) با روش کیفی نظریه زمینه‌ای، ۲ اثر (۵٪) به روش‌های تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان و مابقی آثار با روش‌های کیفی دیگر شامل روش دلفی، تحلیل ثانویه، تحلیل مضمون، نشانه‌شناسی، تحلیل روایت و مردم‌نگاری انجام شده‌اند. ضمن آنکه ۵ اثر (۱۲/۵٪) به روش ترکیبی (کمی-کیفی) انجام شده‌اند. بر اساس نتایج، به نظر می‌رسد رویکرد کیفی از نوع اسنادی-کتابخانه‌ای، پارادایم مسلط فقرپژوهی در یک دهه اخیر است و رویکردهای کمی با اولویت اقتصادسنجی و پس‌از آن تحلیل فضایی و پیمایش پارادایم مسلط کمی در فقرپژوهی محسوب می‌شوند.

## ۳-۴. مطالعات فقر طی یک دهه اخیر در چه حوزه هایی به تولید محتوا پرداخته اند؟

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی موضوعی تولید محتوای فقر

ردیف	حوزه های مورد بررسی	فراوانی	درصد
۱	جرائم و مسائل اجتماعی	۴	۱۰
۲	فقر نهادی و بازتولید شونده	۵	۱۲/۵
۳	سکونتگاه های غیر رسمی (فقر فضایی)	۶	۱۵
۴	فقر عمومی (حوزه درآمد و معیشت)	۷	۱۷/۵
۵	سیاست گذاری و برنامه های اجرایی	۵	۱۲/۵
۶	تجربه زیسته فقرا از فقر	۲	۵
۷	فرهنگ فقر	۲	۵
۸	فقر آموزشی	۲	۵
۹	شرایط خاص اجتماعی (کرونا، تحریم)	۲	۵
۱۰	کودکان	۲	۵
۱۱	زنان	۱	۲/۵
۱۲	فقر قابلیت	۱	۲/۵
۱۳	چیستی و مفهوم فقر	۱	۲/۵
	جمع	۴۰	۱۰۰

جدول شماره ۴، مربوط به حوزه های مورد مطالعه پژوهش های انجام شده در زمینه فقر است. نتایج نشان داد بیشتر دانش فقر در زمینه فقر عمومی (۱۷/۵٪)، سکونتگاه های غیررسمی و فقر فضایی (۱۵٪)، سیاست گذاری و برنامه های کاهش فقر و فقر نهادی و بازتولید شونده (۱۲/۵٪)، جرائم و آسیب های اجتماعی ناشی از فقر (۱۰٪) و شرایط خاص اجتماعی (تحریم و کرونا)، فقر آموزشی، فقر کودکان (۵٪) است. همچنین حوزه فقر زنان، فقر قابلیت و مفهوم فقر (۲/۵٪) کمترین میزان تولید محتوای فقر را به خود اختصاص داده اند.

#### ۴-۴. رشته‌های مختلف که در حوزه فقر فعالیت دارند راه برون رفت از آن را چه می‌دانند؟

جدول شماره ۵: علل و راهکارهای ارائه شده برای فقر در رشته‌های علمی مختلف

رشته	علل	راهکارها
اقتصاد	افزایش قیمت‌ها، تورم، عدم ثبات قیمت، نبود سیستم کنترل کارآمد قیمت در بازار، عدم ثبات و امنیت شغلی	تبادل سیستم اقتصادی، پایداری شاخص‌های اقتصادی، ثبات شغلی
جامعه‌شناسی	بازتولید فقر توسط نهادهای حمایتی، فقر اقتصادی، فرهنگی و آموزشی، نقش رخدادهای اجتماعی از جمله کرونا در افزایش فقر	عملکرد صحیح نهادهای کاهنده فقر، تاب‌آوری سیستم‌های مختلف جامعه در برابر وقایع اجتماعی از جمله تاب‌آوری سیستم اقتصادی در برابر کرونا
جغرافیا	الگوهای فضای و منطقه‌ای فقر در مناطق شهری و روستایی	رفع توسعه ناموزون مناطق
رفاه اجتماعی	سیاست‌های اجرایی در خصوص فقر و برنامه‌های اجرایی متناسب با رفع فقر	سیاست‌گذاری صحیح، کاربرد سیاست‌های مشارکتی
مطالعات فرهنگی	بازتولید فقر و نهادینه کردن آن در جامعه در حوزه فرهنگ	آگاهی بخشی در خصوص کارکرد و عملکرد سیستم‌های اجتماعی و نقد عملکرد آنان
مددکاری	عدم شناخت دلایل فقر در جامعه و برنامه‌ریزی برای کاهش آن	شناخت دلایل وجود فقر و توانمندسازی افراد
علوم سیاسی	مشکلات معیشتی و اقتصادی (تورم، رانت) و مسائل در حکمرانی (فساد مالی، ناکارایی مدیریت اقتصادی، نابرابری اجتماعی)	نقش فقر در بروز جنبش‌های اجتماعی، تمرکز بر افزایش رفاه عمومی، ترمیم فاصله طبقاتی
الهیات	فقر شاخص و میزان ندارد، تفسیر شخصی، سیال و نسبی از فقر، شاخص فقر نیاز و حد آن کفاف و کفایت	تعیین حد فقر شخص و دوری از خط فقر مطلق و نسبی اقتصادی
علوم ارتباطات	بازنمایی فقر در رسانه بر اساس سیاست‌های جناحی، حذف و کم‌رنگ نشان دادن فقر در جامعه، فاصله بین فقر نمایشی رسانه با فقر واقعی در جامعه	بازنگری نسبت به چهارچوب بندی فقر و فقرا در جامعه



## ۴-۵. تحلیل نهایی مطالعات قبلی

بررسی آثار منتشر شده طی یک دهه اخیر، تسلط رشته اقتصادی بر حوزه فقر پژوهی را نشان می‌دهد. این حوزه، فقر را از دریچه معیشت، درآمد و رشد اقتصاد می‌بیند و نسبت به مسئله فقر گرایش کمی دارد. رویکرد تحلیلی اقتصادسنجی، از مدل‌های مسلط تحلیل فقر است و بر محاسبه خط فقر و تعیین درصد افراد فقیر در جامعه تمرکز دارد.

به عنوان نمونه، پژوهش‌های اقتصادی با محوریت مدل اقتصادسنجی (از جمله سنجش فقر حاد چند بُعدی در فقدان نشانگرها: رویکرد آلکایر و فوستر تجزیه به ابعاد در ایران، مزیک و همکاران، ۱۳۹۸) با رد رویکرد فقر قابلیت، بر بررسی فقر حاد در بین گروه‌های آسیب پذیر تأکید دارند. در پژوهشی دیگر با عنوان «عوامل مؤثر بر شکل‌گیری طبقات فقیر در ایران» (غضنفری و همکاران، ۱۳۹۸)، بر گسترش فقر و شکل‌گیری طبقات فقیر بر اساس سرپرستی خانوار، سن، جنسیت و تحصیلات تأکید شده است. «اندازه‌گیری فقر چند بُعدی در شهر تهران» (راغفر و همکاران، ۱۳۹۰) عنوان پژوهشی است که میزان فقر را بر اساس چهار مؤلفه درآمد، سلامت عمومی، آموزش و مسکن بررسی و در نهایت فقیرترین مناطق تهران را بر اساس مؤلفه‌های فوق دسته‌بندی کرده است. همچنین در حوزه تحلیل فضایی به عنوان مدل تحلیلی غالب در پژوهش‌های کمی، می‌توان به مطالعات «تحلیل فضایی فقر شهری در کلان‌شهر تهران» (موحد و همکاران، ۱۳۹۵) و «پایش توزیع فضایی فقر در استان‌های کشور» (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۸) اشاره کرد.

از جمله ویژگی‌های تحقیقات ذکر شده و دیگر پژوهش‌های مشابه، تأکید بر گروه‌های خاص، مناطق شهری و ارزیابی میزان فقر بر اساس شاخص‌های فقر است. تسلط این رویکرد در فقر پژوهی که نشئت گرفته از روش اثبات‌گرایی برای مشاهده نظم‌بندی‌ها در دنیای واقعی است، تلقی فقر به عنوان مسئله‌ای مختص به گروه‌هایی خاص در بین مناطقی مشخص با تأکید بر رویکرد کمی را در پی داشته است؛ به این معنا که پدیده را در یک چهارچوب بندی خاص و در میان گروه‌های مشخص جستجو می‌کند. این در حالی است که فقر با توجه به ابعاد روبه‌گسترش (عباس‌زاده و هاشمی، ۱۴۰۱) و ماهیت سیال (صفری و همکاران، ۱۴۰۱) در سراسر جامعه نمود دارد و اغلب در دهه اخیر به بخشی از زندگی روزمره طبقات اجتماعی مختلف تبدیل شده است که می‌توان از آن به عنوان فقر پنهان یا نامرئی یاد کرد (علی، اولس، پارکر و والکر، ۲۰۱۸).

از طرفی با وجود ظهور رویکردهای جدید و ابعاد جدید فقر در جوامع مختلف، ارزیابی فقر بر اساس درآمد به منزله افزایش رشد اقتصادی و به تبع آن کیفیت زندگی، مطلوب نیست (زاهدی و بساطیان، ۱۳۹۲)؛ چراکه مفهوم فقر دچار دگرگونی شده و فقر قابلیت در برابر مفهوم فقر درآمدی ظهور پیدا کرده است. با این وجود، بسیاری از پژوهش‌ها در مدل اقتصادسنجی و تحلیل فضایی این رویکرد را نادیده انگاشته‌اند.

اما بررسی متون نشانگر آن است که روش اسنادی در حوزه کیفی، بالاترین حجم پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده است. در این شیوه که محققان با رجوع به اطلاعات و آمار ثبت شده یا مطالعات انجام شده مطالعه خود را به انجام می‌رسانند، فقر امری فارغ از میدان مطالعه و با استناد به مطالعات گذشته بررسی می‌شود. نقطه ضعف غالب شدن این رویکرد، ممانعت از درون‌نگری در مسئله فقر و غفلت از کنش‌ها و عاملیت فقر در جامعه، پویایی و سیالیت آن و نقش فقر در زمینه و واقعیت زندگی اجتماعی و همچنین بازتولید مفهومی ایستا و نتایجی تکرارشونده از فقر است. به عبارتی، محقق از پویایی فقر و عملکرد کنشگری آن در جامعه بازمی‌ماند و همین به کج‌فهمی و کژراهکارهایی در حوزه علمی منجر می‌شود که در صورت اجرا در زمینه اجتماعی کارایی ندارد و حتی ممکن است منجر به افزایش فقر در جامعه شود.

از دیگر نقاط ضعف در مطالعات فقر، ایستایی تحلیل در مدل‌های حاکم بر تحلیل فقر و نبود رویکرد تکثرگرایی تحلیلی و روشی است. علاوه بر این اگرچه در حوزه روش‌شناسی با گرایش محققان به تحقیق‌های کیفی روبه‌رو هستیم، اما غالب پژوهش‌ها به تحلیل اسنادی و استفاده از داده‌های از قبل موجود به تحلیل و ارزیابی موضوع فقر پرداخته‌اند. این روش اگرچه می‌تواند تجمیع آثار و نگاه جامع‌نگری نسبت به پدیده مورد مطالعه را ارائه دهد، اما از مطالعه نزدیک فقر و مشاهده میدان مسئله دور است و آن‌گونه که باید نمی‌تواند ابعاد فقر، پویایی‌ها و اشکال آن را در متن و زمینه مورد مطالعه بشناسد. از این رو، این امکان وجود دارد که با نتایجی یکسان از مطالعات گوناگون مواجه شویم. مطالعات دهقان و همکاران (۱۴۰۱)، زاهدی اصل و بساطیان (۱۳۹۰)، اوخیری و عباسی (۱۳۹۷)، پیری و عنبری (۱۳۹۵) و پروین و درویشی فرد (۱۳۹۸) از جمله پژوهش‌ها در این زمینه‌اند که با روش اسنادی یا عدم ارتباط نزدیک با فقرا انجام شده‌اند و به نتایجی یکسان اشاره دارند و بدیهی است که نمی‌توانند نشانگر تولید دانشی ناشی از مطالعه میدان مسئله باشند.

برخی پژوهش‌ها نیز (برای مثال، نادمی و حسنونند، ۱۳۹۸ و دهقان و همکاران، ۱۴۰۱)، با رویکرد اسنادی و مرور اطلاعات ثبت شده از طریق مرکز آمار ایران و با استفاده از نمودار، جدول و نقشه انجام شده‌اند. لازم است پژوهش‌های جدید به مطالعه فقر در درون جامعه با استفاده از شیوه‌های مشارکتی بپردازند و فقر را در میدان مطالعه مورد موشکافی قرار دهند (مانند ذکایی و رشیدی، ۱۳۹۹). بدین ترتیب می‌توان گفت برجسته‌ترین ضعف مطالعات مربوط به فقر، ایستایی، مشاهده فقر با فاصله و نبود رویکردهای جدید از جمله مردم‌نگاری، پدیدارشناسی و تحلیل روایت است.

## ۵. بحث و نتیجه‌گیری

فقر تنها تجربه گروه خاصی از افراد ناتوان، کم‌درآمد یا بی‌شغل و بدون سواد که در حاشیه شهرها و حلبی آبادها زندگی می‌کنند نیست. در واقع، فقر امری جدا از جامعه در گوشه‌ای خاص و محدود به گروهی از افراد به صورت متمرکز نیست؛ بلکه امری سیال و تجربه روزمره افراد در زندگی اجتماعی است که ممکن است در نوسانات اقتصادی، نگران از دست دادن سرمایه‌شان باشند یا تنها به درآمدی متکی‌اند که صرفاً کفاف اقلام غذایی و نیازهای اولیه آنان را می‌دهد و از فرصت پس‌انداز و داشتن زندگی اقتصادی بلندمدت محروم‌اند. بنابراین آنچه در حیطه فقر طی یک دهه اخیر رخ داده، فقری فزاینده و همه‌گستر در سراسر جامعه است که در اثر رخدادهای اجتماعی همچون تورم، گرانی قیمت‌ها (افراسیابی و همکاران، ۱۳۹۸)، کرونا (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۰) و تحریم اقتصادی (نادمی و حسنونند، ۱۳۹۸)، به تجربه روزمره و بخشی از زندگی اجتماعی آحاد جامعه تبدیل شده است.

تحقیقات اندکی (عباس‌زاده و هاشمی، ۱۴۰۲ و ذکایی و رشیدی، ۱۳۹۹) فقر را در بُعد همه‌گستر بودن آن در جامعه مطالعه کرده‌اند که نشان می‌دهد در شرایط خاص دهه ۹۰ و پس از رخداد کرونا، تحریم اقتصادی و تورم، فقر در جامعه روبه‌افزایش است.

افزایش روزافزون و رسوخ فقر به لایه‌های اجتماعی همراه با عدم توجه به جریان تاریخی انباشت فقر توسط سیاست‌گذاری‌های اجتماعی (بنده‌قرایی و همکاران، ۱۳۹۸ و جلالی، ۱۳۹۴)، می‌تواند به طبیعی‌سازی فقر در جامعه منجر شود؛ به گونه‌ای که فقر بخشی از زندگی روزمره و عاری از عاملان نظام‌مند و ساختارهای اجتماعی به‌وجودآورنده آن برساخت شود. اگرچه در گذشته با مذموم نشان دادن فقر در گفتمان‌های رسمی تحت عنوان آسیب اجتماعی فقرا افرادی گناهکار تلقی می‌شدند، اما در زمان حاضر گستردگی

فقر و افسارگسیختگی آن در جامعه توان تبدیل فقر به یک برساخت تاریخ‌زدا و تهی از خود را دارد؛ به گونه‌ای که سیاست‌گذاری‌ها در این زمینه را به سمت بی‌اثر جلوه‌دادن اقدامات و هزینه‌ها و روی آوردن به تقدس‌نمایی از فقر (حیدری و همکاران، ۱۴۰۱) و تأکید بر تغییر در معیارهای علمی (مانند تحقیق امانی‌پور و همکاران، ۱۴۰۰) در مورد مفهوم فقر بکشانند که شاخص‌های فقر مطلق و فقر نسبی و رویکرد فقر قابلیت را صحیح نمی‌دانند و بر سیالیت و شخصی بودن فقر تأکید دارند.

از طرفی در حوزه تحقیقات کیفی که از فزونی مطالعات منتشرشده برخوردار است، رویکرد به فقر و فقرا در قالب سوژه‌هایی مصرفی برای محققان و مطالعه فقر از دیدگاه دیگران نه فقرا، نشان‌دهنده دوری محقق و عدم ارتباط او با مسئله همچنین رویکرد کلیشه‌ای و جزیره‌ای به فقر است. به عنوان نمونه، تحقیق پروین و درویشی‌فرد (۱۳۹۸) نشان داد که مهارنشدن آسیب فقر از دیدگاه بودریار، بدان دلیل است که نباید سراغ آن‌ها را در محلات فقیرنشین یا حلبی‌آبادها گرفت، بلکه آن‌ها در ساختار اجتماعی و اقتصادی لانه کرده‌اند. از همین دیدگاه ممکن است دولت‌ها و نهادهای متولی رفع فقر، هزینه‌هایی برای فقرزدایی انجام دهند و در راستای رفع فقر عمل کنند؛ اما این هزینه‌ها بیش از آن که مسئله فقر را حل کند، اسطوره رشد و پیشرفت فقر را تقویت می‌کند. آن‌ها با تمجید از خود وانمود می‌کنند که سرسختانه در حال مبارزه با فقر یا مطالعه آن هستند، اما برخلاف میل خود و بر اساس میل پنهانی آن را احیا می‌کنند. بنابراین، مسئله بر سر چرخه‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است که بازتولیدکننده فقر در جامعه و شیوه‌های مواجهه با آن است، نه شناخت نوع فقر یا گروه‌های فقری مشخص.

## منابع

- ابراهیمی، مهدی (۱۴۰۰). فقر درآمدی، فقر قابلیت و طرد اجتماعی: روندشناسی تحول مفاهیم در بررسی فقر و محرومیت. فصلنامه تأمین اجتماعی، ۱۲(۴۵)، ۵۷-۳۷.
- احمدی، سپیده، امیرمظاهری، امیرمسعود و صفاری‌نیا، مجید (۱۴۰۱). تحلیل روایت فرهنگ فقر در بین زنان سرپرست خانواده در منطقه ۱۹ شهر تهران. فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، ۲۲(۸۷)، ۱۸۲-۱۴۹.
- اعمی بنده‌قزایی، حسن، خدادکاشی، فرهاد و موسوی جهرمی، یگانه (۱۳۹۸). ارزیابی تأثیر پرداخت یارانه بر کاهش فقر. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۷(۸۶)، ۲۷-۷.
- افراسیابی، حسین و بهارلوئی، مریم (۱۴۰۱). تورم و زیست اقتضائی در جامعه ایران: یک مطالعه داده‌بنیاد. فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۱۱(۱)، ۵۷-۳۱.

- امانی پور، مونا، نصرت، نیل‌ساز و ایراوانی، جواد (۱۳۹۶). بررسی حد فقر و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه امام علی (ع). پژوهشنامه نهج البلاغه، ۱۶(۵۲)، ۴۵-۶۴.
- امیری، ساره و مریدی، محمدرضا (۱۳۹۸). اسطوره فقر در سینمای ایران: تحلیل نشانه‌شناختی فیلم ابد و یک روز. نشریه جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، ۱۱(۱)، ۴۷-۶۵.
- امیری، ساره و آقابابایی، احسان (۱۳۹۷). تحلیل روایت برساخت طبقه فرودست در سینمای پس از انقلاب. فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۵(۵۵)، ۱۰۷-۱۲۹.
- اوخیری، زینب و عباسی، حمیدرضا (۱۳۹۷). تأثیر فقر بر تحصیلات دانش‌آموزان سیستان و بلوچستان. فصلنامه روانشناسی و علوم رفتاری ایران، ۴(۱۳)، ۹۹-۱۰۶.
- ابونوری، عباسعلی و محمدحسینی، فهیمه (۱۳۹۱). بررسی میزان فقر مطلق با محوریت کودکان در بین خانوارهای شهر تهران. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۲(۴۵)، ۲۳۷-۲۰۳.
- بودریار، ژان (۱۳۹۰). جامعه مصرفی. ترجمه پیروز ایزدی، تهران: ثالث.
- پروین، ستار و درویشی فرد، علی اصغر (۱۳۹۴). خرده فرهنگ فقر و آسیب‌های اجتماعی در محلات شهری (مطالعه موردی محله هرنندی). فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۶(۲۳)، ۸۹-۵۱.
- پورترکارونی، محمد و شارع پور، محمود (۱۳۹۸). فقر شهری در ایران؛ فراتحلیل و مرور نظام‌مند. فصلنامه مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۷(۲۲)، ۶۱-۷۹.
- جلالی، محسن (۱۳۹۴). رویکردی تحلیلی در بررسی فقر در ایران. فصلنامه روند، ۲۲(۶۹)، ۴۴-۶۶.
- حیدری، آرش، فره‌پور، سارا و محبی، میلاد (۱۴۰۲). تهی دست شهری و فقر تجربه فیلم‌ساز ایرانی: تحلیل تصویر زندگی تهی دستان شهری در سینمای ایران دهه ۱۳۹۰. فصلنامه جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، ۱۴(۲)، ۱-۲۳.
- حیدری، حسن و حسن زاده، اکبر (۱۳۹۵). رابطه نابرابری درآمد و رشد اقتصادی در ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۶(۶۳)، ۸۹-۱۲۵.
- خراسانی، محمدامین و محمدی، مجید (۱۳۹۹). تحلیل فضایی فقر روستایی در شهرستان کوهدشت، فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی، ۱۱(۴۱)، ۴۸-۲۵.
- دهقان، محمد، موسوی، سید نعمت‌اله، زارع، ابراهیم و بذرافشان، محمد (۱۴۰۱). شاخص‌های فقر در بین خانوارهای تحت پوشش حمایتی کمیته امداد امام خمینی (ره): رویکرد چندبعدی. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۲۲(۸۶)، ۳۵۱-۳۱۳.
- ذکایی، محمدسعید و رشیدی، جمال (۱۳۹۹). سازه فقر شهری: تجربه مردم‌انگارانۀ اتوبیوگرافیک فقر در فضاهای شهری تهران (نمونه موردی: محله هرنندی). فصلنامه علمی برنامه‌ریزی، رفاه، توسعه اجتماعی، ۱۰(۴۰)، ۱۱۳-۶۳.
- راغفر، حسین، محمدی فرد، زهرا و سنگری مهذب، کبری (۱۳۹۰). اندازه‌گیری فقر چندبعدی در شهر تهران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۱۳(۲)، ۱-۱۶.
- رفیعیان، مجتبی و زاهد، نفیسه (۱۴۰۰). تحلیل فضایی تله‌های فقر و محرومیت شهری در شهر قم. فصلنامه آمایش محیط، ۱۴(۵۴)، ۲۱-۴۶.
- روستایی، شهریور، کریم‌زاده، حسین و زادولی، فاطمه (۱۳۹۴). تحلیل فضایی پراکنش فقر جنسیتی در فضاهای شهری تبریز. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۷(۲۶)، ۴۳-۶۴.
- رضایی، امید، احمدی، وکیل و مرادی، علی (۱۴۰۰). نقش فقر اقتصادی در مشارکت اجتماعی،

- سیاسی و آسیب‌های اجتماعی (مورد مطالعه: محلات محروم شهر جوانرود). پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۷(۲۴)، ۶۶-۳۷.
- زاهدی‌اصل، محمد و بساطیان، محمد (۱۳۹۰). مسائل و مشکلات فقر در ایران. فصلنامه برنامه‌ریزی، رفاه و توسعه اجتماعی، ۷، ۲۲-۲.
- سن، آمارتیا (۱۳۸۵). توسعه به مثابه آزادی. ترجمه محمدسعید نوری نائینی، تهران: نی.
- سلحشور، عصمت و حبیب‌پورگنجابی، کرم (۱۴۰۱). تحلیل جامعه‌شناختی نقش فقر در تجربه کودک همسری (مطالعه موردی: زنان شهر چابهار). فصلنامه علمی پژوهش مسائل اجتماعی ایران، ۲(۲)، ۷۵-۳۱.
- شالچی، سمیه و عظیمی، میترا (۱۳۹۸). مطالعه زنا نه شدن فقر در ایران. پژوهشنامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۰(۲)، ۱۴۲-۱۱۳.
- صابری‌فر، رستم (۱۴۰۲). عوامل مرتبط با گزینش استراتژی‌های بقا توسط فقرای شهر در ساکنان بافت‌های ناکارآمد شهر تربیت جام. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۳(۸۹)، ۱۶۳-۱۲۹.
- طالب، مهدی، پیری، صدیقه و محمدی، سمیه (۱۳۹۰). فراتحلیلی بر مطالعات فقر در جامعه روستایی ایران. فصلنامه توسعه روستایی، ۲(۲)، ۲۴-۲.
- طاهری‌نیا، مسعود و حسونند، علی (۱۳۹۹). پیامدهای اقتصادی ناشی از بیماری کووید ۱۹ بر اقتصاد ایران با تأکید بر اشتغال. فصلنامه مدیریت پرستاری، ۹(۳)، ۱۸-۱.
- عباس‌زاده، محمد و هاشمی، میرداوود (۱۴۰۲). روایت پدیدارشناسانه فقرای نامرئی از فقر. فصلنامه علمی مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۲۴(۹۴)، ۱۱۷-۸۱.
- عنبری، موسی و پیری، صدیقه (۱۳۹۵). بازنمایی فقر در رسائل و متون تاریخی ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، ۶(۲)، ۲۲۶-۲۱۰.
- عربی، مصطفی و خداپرست‌مشهدی، مهدی (۱۳۹۳). مقایسه معیارهای رفاه اجتماعی، توزیع درآمد و فقر خانوارهای روستایی استان خراسان شمالی طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۴. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۱(۲)، ۵۰-۳۵.
- غضنفری‌اقدم، کمال و میلادعلمی، زهرا (۱۳۹۸). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری طبقات فقیر در ایران (رویکرد داده‌های شبه‌تابلویی). فصلنامه سیاست‌گذاری اقتصادی، ۱۱(۲۱)، ۵۳-۲۵.
- قنبری، ابوالفضل و ولانی، محمد (۱۴۰۰). تحلیل عوامل مؤثر بر فقر روستایی در دوران شیوع ویروس کرونا مورد مطالعه: استان آذربایجان شرقی. فصلنامه اقتصاد، فضا و توسعه روستایی، ۱۰(۳۸)، ۱۸۴-۱۶۱.
- کریمی، فروغ و کیاسر، امیر (۱۳۹۸). تحولات رشد اقتصادی ایران در سال ۱۳۹۷. دفتر معاونت بررسی‌های اقتصادی، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران.
- کلهری، لیدا و فلاح محسن‌خانی، زهره (۱۳۹۶). شناسایی متغیرهای مؤثر بر سهم درآمد خانوارها از یارانه در شهر تهران. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۷(۶۴)، ۹۷-۷۳.
- مجموعه گزارش‌های پایش فقر، پایش فقر در سال ۱۳۹۹ (۱۴۰۰). وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت رفاه اجتماعی، دفتر مطالعات رفاه اجتماعی.
- مددی، امیرعلی، شاکری‌خوش، احسان و جوان‌پورهرروی، عزیز (۱۳۹۸). چالش‌های سیاسی اجتماعی فقر و نابرابری در جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۹(۳)، ۲۸۲-۲۴۹.

- مزیک، علی و همکاران (۱۳۹۸). سنجش فقر حاد چند بعدی در فقدان نشانگرها: رویکرد آکایر و فوستر و تجزیه به ابعاد در ایران. پژوهشنامه اقتصادی، ۲۲(۸۵)، ۵۶-۱.
- مؤمنی، علی و بهار، مه‌ری (۱۴۰۱). تحلیل محتوای بازنمایی مفهوم فقر و امور خیریه در تبلیغات تلویزیونی صداوسیما (مطالعه موردی: تبلیغات کمیته امداد امام خمینی). فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای ارتباطات و رسانه، ۵(۱۶)، ۱۹۴-۱۶۵.
- گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۲). وضعیت فقر و فقرادر دهه ۹۰.
- موحد، علی و همکاران (۱۳۹۵). تحلیل فضایی فقر شهری در کلان‌شهر تهران. فصلنامه علمی مدیریت و اقتصاد شهری، ۴(۱۵)، ۳۶-۱۹.
- نادمی، یونس و حسنوند، داریوش (۱۳۹۸). شدت تحریم‌ها و فقر در ایران: لزوم لغو تحریم‌ها از منظر حقوق بشر. فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۹(۲۱)، ۱۷۱-۱۵۳.
- نظم‌فر، حسین، عشقی چهاربرج، علی و علوی، سعیده (۱۳۹۸). پایش توزیع فضایی فقر در استان‌های کشور. فصلنامه مجلس و راهبرد، ۲۶(۱۰۰)، ۱۷۵-۱۴۹.
- نوروش پور، فریبا، یزدانی، نرگس و صنوبر، لاله (۱۳۹۳). تأثیر فقر اقتصادی و بیکاری بر وقوع انواع جرائم اجتماعی در استان اردبیل. دومین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی، ۲۲-۱.
- هاشمی، عبدالرسول، ازکیا، مصطفی و موسوی، سید یعقوب (۱۴۰۰). تحلیل تجربه زیسته فقرای شهری از طرد اجتماعی از بازار کار مورد مطالعه: مناطق ۱۷، ۱۸، ۱۹ شهر تهران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۲(۴۹)، ۳۲-۱.
- هزارجریبی، جعفر و صفری شالی، رضا (۱۳۹۲). گفتمان عدالت در لوایح برنامه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی (با تأکید بر کاهش فقر و محرومیت). فصلنامه علوم اجتماعی، ۴(۶۱)، ۴۵-۱.
- همزه‌ای، محمدرضا و همکاران (۱۳۹۱). شناخت فرهنگ فقر در روستاییان شهرستان هرسین. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۲(۴۵)، ۲۷۳-۲۳۸.
- یزدانی، محمدحسن و همکاران (۱۳۹۹). تحلیل اثرات فقر قابلیت بر سلامت روانی در سکونتگاه‌های غیررسمی (نمونه موردی: محله ایران‌آباد شهر اردبیل). فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۱(۴۴)، ۳۶-۱.

- Adetoro, Adetoso Adebisi, Ngidi, et al. (2022). Impact of irrigation on welfare and vulnerability to poverty in South African farming households. *Scientific African*, e01172.
- Ali, S, Parker, G. & Walker, R. (2018). Rationalizing poverty in New York: Tales from the middle class. *Journal of Poverty*. 22(4), 310-333.
- Duclos, J & Araar, A. (2007). *Poverty and equity: measurement, policy and estimation with DAD (Vol. 2)*. Springer Science & Business Media.
- Hunter, J. E. & Schmidt, F. L. (2004). *Methods of Meta Analysis: Correcting Error and Bias in Research Findings*, New Bury Park, C. A.: Sage Publication.
- Li, Qiong, Dong, Liang & Zhang, Lanlan (2023). Have pensions reduced the relative poverty? Empirical analysis from China CHARLS data. *Heliyon*, 9(12), 1-15.
- Pels, J, Sheth, N. J. (2021). Serving the invisible poor: Segmenting the market. *Journal of Global Market*, 34(4), 1-13.



- Ssekibaala, Sadat daaki & Twaha Ahmed, Kasule (2023). Examination of the poverty environ mental degradation nexus in Sub-Saharan Africa, *Regional Sustainability*, 4, 296-308.
- Sandelowski, M., Barroso, j. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research*. Springer Publishing Company.
- Widiastuti, Tika, Mawardi Imron, Zulaikha, Siti, Herianingrum, Sri anidah Robani, Ubaidilla All Mustofa, Muhammad & Atiya, Nikmatul (2022). The nexus between Islamic social finance, quality of human resource, governance, and poverty, Published online 2022 Nov 25.
- Wratten, Ellen (1995). Conceptualizing urban poverty, *Environment and Urbanization*, 7(11), 15-27.

### References (in Persian)

- Abbaszadeh, Mohammad & Hashemi, Mirdavud (2023). The invisible poor's phenomenological account of poverty. *Scientific Quarterly of Culture and Communication Studies*, 24(94), 81-117.
- Abu Nouri, Abbas Ali & Mohammad Hosseini, Fahima (2011). Investigating the level of absolute poverty with the focus on children among households in Tehran. *Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 12(45), 203-237.
- Ahmadi, Sepideh, Amir Mozaheri, Amir Massoud & Safarinia, Majid (2022). Analysis of the narrative of the culture of poverty among female heads of the family in the 19th district of Tehran. *Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 22(87), 149-182.
- Afrasiabi, Hossein & Baharloi, Maryam (2022). Inflation and Contingency in Iranian Society: A Foundation Data Study. *Quarterly Journal of Economic Sociology and Development*, 11(1), 31-57.
- Amanipour, Mona, Nusrat, Nilsaz & Iravani, Javad (2016). Examining the extent of poverty and factors affecting it from the perspective of Imam Ali (AS). *Nahjul Balagha Research Journal*, 16(52), 45-64.
- Amiri, Sara & Aghababai, Ehsan (2017). Narrative analysis of the construction of the inferior class in post-revolutionary cinema. *Quarterly Journal of the Iranian Association for Cultural Studies and Communication*, 15(55), 107-129.
- Amiri, Sara, Moridi & Mohammadreza (2018). The myth of poverty in Iranian cinema: a semiotic analysis of the film *Abed and Yak Roz*. *Journal of Sociology of Art and Literature*, 11(1), 47-65.
- Ammi Bandehgharaei, Hassan, Khodad Kashi, Farhad & Mousavi Jahormi, Yeganeh (2018). Evaluating the impact of subsidy payments on poverty reduction. *Economic Research and Policy Quarterly*, 27(86), 7-27.
- Anbari, Mousa & Piri, Siddiqeh (2015). Representation of "poverty" in Iranian historical texts and messages. *Scientific-Research Quarterly of Social Theories of Muslim Thinkers*, 6(2), 210-226.



- Arabi, Mostafa & Khodaparast Mashhadhi, Mahdi (2013). Comparison of social welfare criteria, income distribution and poverty of rural households in North Khorasan province during the years 2004-2015. *Rural Development Strategies Quarterly*, 1(2), 35-50.
- Baudrillard, Jean (2011). *Consumer society*. Translated by Pirouz Izadi, Tehran: Sales Press.
- Collection of poverty monitoring reports, poverty monitoring in 2019 (2021). Ministry of Cooperation, Labor and Social Welfare, Social Welfare Deputy, Social Welfare Studies Office.
- Dehqan, Mohammad, Mousavi, Seyyed Nematoleh, Zare, Ibrahim & Bazarafshan, Mohammad (2022). Poverty indicators among the households under the support of the Imam Khomeini Relief Committee (RA): a multidimensional approach. *Social Welfare Quarterly*, 22(86), 313-351.
- Ebrahimi, Mahdi (2021). Income poverty, capability poverty and social exclusion: the evolution of concepts in the study of poverty and deprivation. *Social Security Quarterly*, 12(45), 37-57.
- Ghanbari, Abulfazl & Valai, Muhammad (2021). Analysis of the influencing factors on rural poverty during the outbreak of the Corona virus studied: East Azarbaijan province. *Quarterly Journal of Economics, Space and Rural Development*, 10(38), 161-184.
- Ghazanfari Aghdam, Kamal & Miladalami, Zahra (2018). Factors affecting the formation of poor classes in Iran (pseudo-panel data approach). *Economic Policy Quarterly*, 11(21), 25-53.
- Hamzaei, Mohammadreza, Shahhosseini, Ayoub, Barzou, Gholamreza & Mousavi Mustal, Sara (2011). Understanding the culture of poverty in the villagers of Harsin city. *Social welfare scientific-research quarterly*, 12(45), 238-273.
- Hashemi, Abdul Rasool, Ezekia, Mustafa & Mousavi, Seyyed Yaqoub (2021). Analysis of the lived experience of the urban poor from social exclusion from the studied labor market: Districts 17, 18, 19 of Tehran. *Welfare and Social Development Planning Quarterly*, 12(49), 1-32.
- Heydari, Arash, Farahpour, Sara & Mohebi, Milad (2015). Urban poverty and the experience of Iranian filmmakers: analysis of the image of urban poverty in Iranian cinema of the 1390s. *Sociology of Art and Literature Quarterly*, 14(2), 1-23.
- Heydari, Hassan & Hassanzadeh, Akbar (2015). The relationship between income inequality and economic growth in Iran. *Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 16(63), 89-125.
- Hezarjaribi, Jafar & Safari Shali, Reza (2014). The discourse of justice in the bills of development programs after the Islamic revolution (with an emphasis on reducing poverty and deprivation). *Social Sciences Quarterly*, 4(61), 1-45.
- Jalali, Mohsen (2014). An analytical approach in the study of poverty in Iran. *Trend Quarterly*, 22(69), 44-66.

- Karimi, Forough & Kiaser, Amir (2018). Changes in Iran's economic growth in 2017. Office of the Vice President of Economic Research, Tehran Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture.
- Khorasani, Mohammad Amin & Mohammadi, Majid (2019). Spatial analysis of rural poverty in Kohdasht city, *Spatial Planning Quarterly*, 11(41), 25-48.
- Kolhari, Lida & Fallah Mohsenikhani, Zohreh (2016). Identifying variables affecting the share of household income from subsidies in Tehran. *Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 17(64), 73-97.
- Madadi, Amir Ali, Shakri Khosh, Ehsan & Javanpour Heravi, Aziz (2018). Social political challenges of poverty and inequality in the Islamic Republic of Iran. *International Relations Research Quarterly*, 9(3), 249-282.
- Maziki, Ali, Tosali, Salaleh, Babapour, Mitra, Mazaheri, Maitham, Hosseini, Anahita, Javed, Mina & Qarizadeh, Sahand (2018). Measuring multidimensional acute poverty in the absence of indicators: Alkeyer and Foster's approach and decomposition into dimensions in Iran. *Economic Research Quarterly*, 22(85), 1-56.
- Momeni, Ali & Bahar, Mehri (2022). Analysis of the content of the representation of the concept of poverty and charity in television advertisements (case study: advertisements of the Imam Khomeini Relief Committee). *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies of Communication and Media*, 5(16), 165-194.
- Movahhed, Ali, Valinouri, Saman, Hataminejad, Hossein, Zanganeh, Ahmad & Kamanroudi Kajouri, Musa (2015). Spatial analysis of urban poverty in Tehran metropolis. *Scientific Quarterly of Urban Management and Economy*, 4(15), 19-36.
- Nazm Far, Hossein, Eshghi Chaharbarj, Ali & Alavi, Saeeda (2018). Monitoring the spatial distribution of poverty in the provinces of the country. *Majlis and Strategy Quarterly*, 26(100), 149-175.
- Nodami, Younes & Hassanvand, Daryoush (2018). The severity of sanctions and poverty in Iran: the need to cancel sanctions from the perspective of human rights. *Scientific Quarterly of Strategic Public Policy Studies*, 9(21), 153-171.
- Noroshpour, Fariba, Yazdani, Narges & Sanobar, Laleh (2013). The effect of economic poverty and unemployment on the occurrence of social crimes in Ardabil province. *Second National Conference on Social Injuries*, 1-22.
- Okheiri, Zainab & Abbasi, Hamidreza (2017). The effect of poverty on the education of students of Sistan and Baluchistan. *Iranian Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 4(13), 99-106.
- Parvin, Sattar & Darvishi Fard, Ali Asghar (2014). The subculture of poverty and social harm in urban neighborhoods (a case study of Harandi neighborhood). *Social Development and Welfare Planning Quarterly*, 6(23), 51-89.
- Porterkaroni, Mohammad & Sharahpour, Mahmoud (2018). Urban poverty in Iran; Meta-analysis and systematic review. *Quarterly Journal of Urban Structure and Function Studies*, 7(22), 61-79.
- Raghfar, Hossein, Mohammadi Fard, Zahra & Sangri Mohazzab, Kobra (2010).

- Measuring multidimensional poverty in Tehran. *Economic Research Quarterly*, 13(2), 1-16.
- Rafieyan, Mojtaba & Zahed, Nafiseh (2021). Spatial analysis of poverty traps and urban deprivation in the city of Qom. *Amish-Mihit Quarterly*, 14(54), 21-46.
  - Roostaie, Shahrivar, Karimzadeh, Hossein & Zadvali, Fatemeh (2014). Spatial analysis of distribution of gender poverty in Tabriz urban spaces. *Urban and Regional Studies and Research*, 7(26), 43-64.
  - Report of the Research Center of the Islamic Council (2023). The situation of poverty and the poor in the 90s.
  - Rezaei, Omid, Ahmadi, Vakil & Moradi, Ali (2021). The role of economic poverty in social and political participation and social harms (case study: disadvantaged neighborhoods in the city of Javanrood). *Journal of Social Work*, 7(24), 37-66.
  - Saberifar, Rostam (2023). Factors related to the selection of survival strategies by the city's poor in the residents of the inefficient tissues of Tarbiat Jam. *Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 13(89), 129-163.
  - Salahshour, Esmat & Habibpour Gotabi, Karam (1401). Sociological analysis of the role of poverty in the experience of child marriage (case study: women of Chabahar city). *Iranian Social Issues Research Quarterly*, 1(2), 31-75.
  - Sen, Amartya (2006). *Development as freedom*. Translated by Mohammad Saeed Nouri Naini, Tehran: Ney.
  - Shalchi, Somyeh & Azimi, Mitra (2018). The study of feminization of poverty in Iran. *Women's Journal, Research Center for Humanities and Cultural Studies*, 10(2), 113-142.
  - Taherinia, Massoud & Hassanvand, Ali (2019). The economic consequences of the Covid-19 disease on Iran's economy with an emphasis on employment. *Nursing Management Quarterly*, 9(3), 1-18.
  - Taleb, Mahdi, Piri, Siddiqa & Mohammadi, Samia (2019). A meta-analysis on studies of poverty in the rural society of Iran. *Rural Development Quarterly*, 2(2), 2-24.
  - Yazdani, Mohammad Hassan, Derakhshan, Hossein, Pashazadeh, Asghar & Zadvali, Fatemeh (2019). Analysis of the effects of poverty on mental health in informal settlements (case example: Iranabad neighborhood of Ardabil city). *Welfare and Social Development Planning Quarterly*, 11(44), 1-36.
  - ZahediAsl, Mohammad & Basatian, Mohammad (2018). Issues and problems of poverty in Iran. *Welfare and Social Development Planning Quarterly*, 7, 2-22.
  - Zakai, Mohammad Saeed & Rashidi, Jamal (2019). The structure of urban poverty: the ethnographic, autobiographical experience of poverty in Tehran's urban spaces (case example: Harandi neighborhood). *Scientific Quarterly of Social Development Welfare Planning*, 10(40), 63-113.